

Att handleda journalistpraktikanter

En guide från Mittuniversitetet och JMG

JMG

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Hej handledare!

Tack för att du vill ta på dig rollen att utbilda och stötta studenter på deras väg in i journalistyrket. Vi vet att ni är viktiga för studenterna. Vi inser att ni handledare på flera olika sätt är en förlängning av det som händer på universiteten, men också att ni fått verka lite i det tysta och utan större uppmärksamhet.

När vi gjorde efterforskningar bland er handledare på redaktionerna visade det sig, föga förvånande, att det bland er finns ett stort engagemang och en stor nyfikenhet. Både när det handlar om studenterna och om våra journalistutbildningar. Den här skriften innehåller några handfasta råd, baserade på vår erfarenhet, vår kunskap om utbildningarnas innehåll och på studenternas tankar om sina handledare - men också på hur en hel del av er handledare upplever rollen. Den innehåller även en kortfattad genomgång av pedagogisk forskning som visar att det ni gör har en helt avgörande betydelse i studenternas kunskapsutveckling.

Så än en gång, tack!

Maria Jervelycke Belfrage och Peter Jonriksson

*Praktiksamordnare på Göteborgs universitets och
Mittuniversitetets journalistprogram.*

Åtta punkter för en lyckad praktik:

1

Välkomna praktikanten och ta itu med det praktiska

Kontakta praktikanten ett par veckor innan praktikstart. Presentera dig kort och bjud in till dialog. Kolla också av att din redaktion löst saker som kontrakt, passerkort, inlogg och arbetsplats. Bestäm tid och plats när ni ska träffas, och byt telefonnummer med varandra.

2

Den viktiga starten

Ta emot, visa runt, presentera din praktikant för alla på redaktionen, inklusive fackligt ombud och skyddsombud. Se till att någon förklarar de redaktionella systemen, tekniken och produktionsprocessen. Var extra närvarande de första veckorna och ge tät respons på de första texterna/inslagen. Bjud med på fika, lunch och annat trevligt socialt!

3

Gör upp en praktikplan

Under de första veckorna förväntas du tillsammans med praktikanten göra upp en praktikplan. Den kan börja som ett samtal som sedan mynnar ut i en överenskommelse om vad studenten kan och vill prova på. Vilka utvecklingsområden ni identifierar som viktiga. Ni ska också göra upp hur ofta och på vilket sätt ni ska träffas för handledning. En grundrekommendation är en gång i veckan. Studenten ska skicka in praktikplanen till oss handledare efter andra veckan på praktiken.

4

Förebygg problem

Ha kontakt med andra i arbetsgruppen, och var vaksam på om chefer och kollegor är inkluderande och schyssta. Uppmuntra studenten att komma med funderingar, oro eller bekymmer till dig. Hjälptill att reda ut och lösa problem.

5

Reflektera djupare

Studenten behöver kunskaper om, och få reflektera kring, alla steg i produktionsprocessen. Från idéarbete till korrektur och publiceringsplan. Men även få diskutera frågor kring etik och yrkesrollen. Våga ta diskussionerna till en djupare nivå även om "det mesta flyter på". Kanske be praktikanten om synpunkter på dina jobb?

6

Var tillgänglig

Bollplank, kompis, karriärcoach, trygg tillflykt eller idégenerator. Som belöning har du chansen att bli en förebild för en ung journalist, och få hjälpa till med de första stegen i en journalistkarriär. Och kanske själv lära dig en del nya saker.

7

Alla är handledare

Tänk på att hela redaktionen och hur den agerar kan vara helt avgörande för hur praktikanten tänker kring sin egen framtid som journalist.

8

Framåtlutat avslut

Ha ett avslutande möte där ni summerar praktiktiden och blickar framåt.

Vem är du?

Vi föreställer oss dig som journalist med en hel del erfarenhet. En person som har förmåga att reflektera kring yrkets olika problemställningar, men också en person som är en fena på praktiska handgrepp. Du gillar att dela med dig och att inkludera andra. Du är en person som tycker det är viktigt med journalistik, som ser journalistikens roll i ett demokratiskt samhälle, och som vill att nästa generation arbetskamrater också ska tycka och se det. Det är också vår förhoppning att du har ett uttalat mandat och tid avsatt för att vara handledare.

Vilka är praktikanterna?

De praktikanter ni tar emot är journaliststudenter som befinner sig i slutet av sin treåriga utbildning. Redaktionen kan förvänta sig att de har breda kunskaper om nyhetsjournalistik i alla publiceringsformer, och att de är väl insatta i den etik och juridik som är relevant för journalistiken. De har även kunskaper i samhällsjournalistik, grävande journalistik och datajournalistik. De har studerat medie- och samhällsvetenskapliga teorier och metoder på flera nivåer och genomfört flera självständiga arbeten. Praktiken är deras sista termin innan de erhåller en filosofie kandidatexamen. Studenterna har ofta en uttalad tanke om varför de sökt sig till just er. De har gjort en kortare praktik tidigare, och det är vanligt att studenterna haft sommarvikariat och gjort inlägg på redaktioner under sin utbildningstid.

Ett specialfall är de studenter som redan har en akademisk examen i ett annat ämne, och nu vill ta den kompetensen med sig in i vår bransch. De genomgår en ettårig journalistutbildning för akademiker och gör en tio veckor lång praktik.

Vilka är utbildningarna?

I Sverige finns flera journalistutbildningar på folkhögskole- och högskolenivå. Sedan 90-talet har Mittuniversitetet i Sundsvall, Göteborgs universitet och Stockholms universitet, tillsammans med branschen, byggt upp ett samarbete kring praktiken, där runt 200 redaktioner i dag ingår. De finns inom svensk dagspress, tidskriftsvärld, nyhetsbyråer, radio och tv på riks- och regional nivå samt produktionsbolag. Samarbetet bygger på ett ömsesidigt förtroende, där vi utbildare och praktikplatserna respekterar varandras särskilda målsättningar och specifika behov.

Mer detaljerad information om utbildningarnas innehåll hittar du här:

JMG: <https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/journalistprogrammet-s1jou>

MIUN: <https://www.miun.se/utbildning/program/medier-och-design/journalistprogrammet/>

Hur går sökprocessen till?

MIUN och JMG har sin praktiktermin på våren, och JMG på hösten. I början av terminen som ligger före själva praktikterminen skickar vi på universiteten ut en enkel enkät till redaktionerna, där de får besvara ett antal frågor. Bland annat om hur många praktikanter de kan ta emot, i vilken mån de har krav eller önskemål samt en kortare beskrivning av arbetet på den egna redaktionen. Svaren blir till en praktikplatslista, varifrån studenterna i nästa skede ansöker om platser. Studenterna får i en första omgång ansöka till fem olika redaktioner.

Vi praktiksamordnare ser därefter till att alla ansökningar når redaktionerna samtidigt, på ett givet datum. Då rekryterar medieföretagen utifrån de ansökningar som kommit in. Några veckor senare sker en ny omgång, innan en mer individuell process vidtar för det fåtal studenter som ännu inte matchat med någon redaktion. De företag som lyckas bäst med

rekryteringen brukar vara de som snabbt kontaktar de studenter som ansökt och bokar tid för intervjuer. I samband med ansökningsprocessen anordnar universiteten presentations- och rekryteringsdagar, där olika medieföretag får möjlighet att berätta om sig själva och sin journalistik.

Praktiken som formell kurs

Praktiken är på universiteten utformad som en kurs som sträcker sig över 20 veckor, och ger 30 högskolepoäng. (10 veckor/15 hp för de som går påbyggnadskurs för akademiker). Alla kurser på universiteten har lärandemål och särskilda examinationer. Lärandemålen skiftar lite mellan lärosäten, men några exempel är dessa:

- Förstå arbetsvillkor, styrning och redaktionell organisation
- Ha tillämpat teoretiska och praktiska kunskaper i journalistik genom att arbeta självständigt och i arbetslag på en journalistisk arbetsplats.
- På ett fördjupat sätt identifiera, diskutera och värdera etiska och källkritiska problem i det journalistiska arbetet.
- Relatera erfarenhet från redaktionell praktik till vetenskapliga frågeställningar om journalistiskt arbete.

Praktiken examineras genom en mitterminsrapport och en slutrapport, en teoretisk litteraturuppgift, med tillhörande seminarier. Därför behöver viss tid, inom ramen för praktiken, avsättas till detta.

Vilka redaktioner eller företag är lämpliga för praktik?

För att studenterna i ämnet journalistik ska kunna examineras efter praktik ställer universiteten följande krav på en redaktion:

1. Redaktionen har en ansvarig utgivare, eller publicerar under någon annans utgivarskap (som i fallet med tex produktionsbolag/nyhetsbyrå etc.)
2. Redaktionen ska vara ansluten till det pressetiska systemet
3. Redaktionen har gott renommé, trygg arbetsmiljö och en stabil verksamhet
4. Praktiken ska göras på plats i en redaktionell miljö, med journalistiska arbetsuppgifter
5. Redaktionen utser en handledare som stöttar och utvecklar studenten under hela praktikperioden
6. Om företaget har kollektivavtal med SJF skall praktiklön betalas enligt sagda avtal

Praktiken som överenskommelse i branschen

Om en praktik är längre än två veckor ska medieföretag som har kollektivavtal med SJF betala ut en särskild praktiklön. Detta framgår av kollektivavtalet. Hösten 2022 låg praktiklönen på 12 465 kr/mån, vilket motsvarar en halv startlön för "övriga anställda" enligt löneavtalet.

Ur Dagspressavtalet 2020-2023, bil. 2:

"Företag bör vid antagande av studiepraktikant beakta branschens och företagens intresse av att kvalitet i utbildningen främjas. Det innebär ett särskilt ansvar för att journalistutbildningen på högskolenivå samt folkhögskolor med utbyggd och erkänd journalistutbildning kan få sitt behov av praktikantplatser tillgodosett. Ansvaret gäller även den enskilde praktikanten, som bör tillförsäkras en praktiktid med varierande arbetsuppgifter och kvalificerad handledning."

SJF har närmare information på sin hemsida:

<https://www.sjf.se/student/3-viktiga-p-presskort-pengar-och-praktik/praktik>

Vad säger andra handledare om uppdraget?

Den här skriften kom delvis till på initiativ från det 50-tal praktikhandledare som deltog i en studie gjord av Maria Jervelycke Belfrage vid Göteborgs universitet under hösten 2021.

Undersökningen tog fasta på fyra olika pedagogiska begrepp: instruktion, motivation, kritik och feedback samt reflektion. En enkät skickades ut till ett 80-tal av våra samarbetsredaktioner, och ett 50-tal handledare besvarade enkäten. Svaren från handledarna visade att de allra flesta har goda erfarenheter vad gäller att instruera praktikanterna på olika sätt. En del hänvisade till en väl fungerande struktur kring praktikanterna på arbetsplatsen, många handledare upplever också att studenterna är såväl högt motiverade som ambitiösa. Men flera gav ändå uttryck för att de, som handledare, skulle behöva mer kunskap om utbildningens övriga innehåll så att de bättre vet vad de kan förvänta sig från praktikanterna.

När det kommer till i vilken mån handledarna får arbeta med motivation syns också en variation i svaren. Det tyder på att det råder olika uppfattningar kring hur man ser på sin egen roll som handledare, och kanske även kring hur pedagogiken bäst utformas. Men också att det kan skilja sig åt beroende på vilka förväntningar man har på studenterna. Några säger sig hålla sig i bakgrunden, och finnas till hands vid behov. Andra trycker på vikten av att entusiasmera och skapa engagemang kring ämnet.

De flesta ger uttryck för att kritik och feedback kan vara känsligt och att det kräver både eftertanke och noggrann förberedelse. Flera handledare påpekar ändå att de upplever att studenterna är vana vid feedback och kritik från utbildningen och att de flesta tar emot den på ett bra och konstruktivt sätt. Ytterligare andra menar att de har hittat väl fungerande metoder för att ge kritik och feedback, och säger att det kan handla om så enkla saker som att man trycker på det positiva och på ett väldigt konkret sätt påtalar förbättringsmöjligheter. Flera handledare uppger att de får möjlighet att reflektera, och exemplifierar detta på olika sätt. Men många menar ändå att tidsbrist gör att reflektion inte är möjligt så ofta som man hade önskat. Här kan väl vi praktiksamordnare bara skjuta in att tid för reflektion är viktig,

och sannolikt också gynnar både praktikanten och handledaren, och kanske också redaktionen som helhet. Även om vi förstår att det periodvis kan vara svårt att hitta den tiden.

Avslutningsvis vill vi bara säga att den alldeles övervägande majoriteten av de som besvarade enkäten uppgav att de tycker mycket om sitt uppdrag som handledare och finner det givande på en rad olika sätt.

Vad säger studenterna om praktikplatserna och handledarna?

Berättelserna om praktikplatserna och handledarna kommer till oss samordnare i praktikrapporter och på seminarier. Några saker är genomgående. Hela den redaktionella miljön, redaktionens kompetens och produktionsvillkor påverkar lärandet och studenternas tankar om en framtid i branschen. Det vanligaste är positiva erfarenheter. De problem som ändå lyfts handlar ofta om otydliga krav, en underskattning av studenternas kapacitet, att känna sig utnyttjad i produktion utan lärande eller bristande i inkludering socialt eller i arbetsgemenskapen. Andra svårigheter kan vara att praktikanten dras in i konflikter på redaktionen, eller utsätts för olika former av härskartekniker eller statuskamp. Ytterligare saker som studenter reagerar negativt på är dåligt stöd med teknik och otydliga utlägg från arbetsledare.

Men bilden vi får till oss är huvudsakligen mycket positiv. En klar majoritet känner efter en inledande period att de verkligen inkluderas och får hjälp att utvecklas. Att de efter en tid räknas som en i gänget, med förtroende att utföra också ganska komplicerade uppgifter. Ofta läser och hör vi om enskilda medarbetare, chefer - och särskilt handledare – som fungerat som mycket viktiga mentorer, och som gett ett genuint stöd under praktiken.

Röster ur praktikrapporterna

"Det min handledare gjorde var att hon trodde på mig från dag ett. Hon peppade mig till att testa på allt innan jag själv tyckte att jag var redo. Hon lät mig redigera även om jag var mycket långsammare än henne och vi hade en deadline. Det var många små saker, men främst att hon var så trygghetsgivande gjorde att det fungerade bra."

"Det blev lite oklart de dagar min handledare inte var på jobbet, vem skulle jag då vända mig till? Det fanns ingen plan B riktigt, vilket jag tyckte var synd. Mest problematiskt var det den veckan jag var kvällsreporter. Då jobbar man ensam och har enbart kontakt med webbredaktören som sitter i XX-köping. Då kändes det som att jag lämnades åt mitt eget öde och det var ingen som riktigt brydde sig om vad jag gjorde."

"Till en början har jag tyckt om att få jobb utlagda på mig. Egentligen vad som helst bara för att mer komma in i arbetet och känna att jag klarar av det, samt att jag bidrar med något på redaktionen."

"Som praktikant får man ofta göra lite skitgöra som att köpa fika, handla saker till inspelningar med mera, och det är ju inte höjdpunkten på dagarna."

"Min handledare har varit helt otroligt grym, hon tar sig alltid tiden att pusha mig. Hon är erfaren och har varit i branschen länge men det gör inte henne till trångsynt utan hon älskar nytänkande journalistik. Handledaren tror på mig vilket ökar min självkänsla, hon tror på mina vågade idéer som ibland går utanför boxen."

“Som praktikant får man ofta göra lite skitgöra som att köpa fika, handla saker till inspelningar med mera, och det är ju inte höjdpunkten på dagarna.”

“Och det som jag gillar väldigt mycket är att min sportchef verkligen lyssnar och sätter upp mig på pass som handlar mycket om fotboll så jag får utvecklas just där. Men han utmanar mig också så att jag får olika roller på till exempel skidtävlingar, ishockey och andra sporter också.”

Forskningen om praktikhandledares viktiga roll

Mycket kring praktikhandledning kan kännas självklart och något man åstadkommer med sunt förnuft. Det är på många sätt helt sant. I det följande vill vi ändå kort sammanfatta några delar av forskningen som vi tror att en praktikhandledare kan finna användbar i sin roll.

“An ounce of experience is better than a ton of theory, simply because it is only in experience that any theory has vital and verifiable significance. An experience, a very humble experience, is capable of generating and carrying any amount of theory or intellectual content, but a theory apart from an experience cannot be definitely grasped even as theory. It tends to become a mere verbal formula, a set of catchwords used to render thinking, or genuine theorizing, unnecessary and impossible”

John Dewey, 1916

Genomgående slår forskningen fast att praktisk tillämpning är avgörande för kunskapsutveckling på alla områden. Malcolm S. Knowles tillhör tungviktarna inom forskningen kring specifikt vuxnas lärande, som han benämner *andragogik*. Han framhåller att vuxna inte kan matas med kunskap på samma sätt som barn. Hans forskning visar att vuxna vill vara problemfokuserade och självdirigerande.

Forskningen betonar också betydelsen av det sociala. Att praktikanten behöver socialiseras in i en *praxisgemenskap* – och där kunna lära sig av andra och själv bidra i takt med ökade kunskaper och erfarenheter. Därför är det viktigt att en praktikant tidigt blir upptagen i gemenskapen på en redaktion, och också blir en del av arbetet.

I början av 1970-talet gjorde Harvardprofessorn William Perry en rad studier som handlar om studenternas förståelse för utvecklingen av den egna kunskapssynen. Detta är studier som fortfarande betraktas som relevanta inom pedagogiken. Perry lyckades identifiera olika steg som människor går igenom, oavsett vilket ämne eller område de ger sig in på. Tämigen förenklat menar Perry att människan börjar i en svartvit bild av ett nytt område. Det finns bara “rätt” eller “fel”. Efter ett tag upptäcker människan att det hela är mer komplicerat, men kämpar ändå för att hitta ett korrekt svar - ofta under stor vanda. Så småningom utvecklar människan insikten att “det beror på”, och kan utifrån enskilda sammanhang och variabler dra egna slutsatser om vad som just där och då är den bästa lösningen.

Omsatt till praktik på en redaktion kan det betyda att praktikanten i början kommer att vara fokuserad på att “göra rätt” och behöver stöd i det. Att närma sig, och lära sig att förstå begrepp, processer, organisation och ramverk kring produktionen och även att hantera teknisk utrustning.

En redaktion är ofta rik på det som kallas “beprövad erfarenhet”. Hos enskilda medarbetare, men även som kollektivt minne, finns ju kunskaper och förhållningssätt förvärvade över decennier av journalistiskt arbete. Den beprövade erfarenheten är det som “sitter i väggarna”, men också den professionella förmågan att lösa nya situationer. Forskningen kallar denna färdighet *kunskap-i-handling*. För att förmedla och utveckla denna kunskap-i-handling behövs också det som kallas *reflektion-i-handling*. Det är mycket utvecklande för en praktikant att få

utvärdera och reflektera med sin handledare om varför något misslyckats eller gått väldigt bra. Här kan du som handledare alltså gå djupare i analysen, och inte nöja dig med beröm eller korrigering. Det finns mer att lära.

Jeffrey K. Sosland och Diane J. Lowenthal presenterade 2017 en studie som bygger på intervjuer gjorda med 86 praktikhandledare. Den fokuserar på det de kallar den *bortglömda utbildaren*. Handledarna har, framhåller dessa forskare, en nyckelroll i utbildningen. Artikeln betonar bland annat handledarens pedagogiska ansvar för praktikanten, och menar att en nödvändig förutsättning är att praktiken har ett väl strukturerat upplägg – vilket deras forskning visade inte alltid är fallet. Andra studier på området pekar i sin tur på de negativa konsekvenserna av en dåligt strukturerad praktik. De vanligaste bristerna beror, enligt forskarna Robert Hite och Joseph Bellizi (1986), på att kraven och förväntningarna är oklara eller att det råder oklarheter kring praktikens innehåll. Detta påverkar såväl studenten som handledaren. Exempel på detta skulle kunna vara att studenten känner en press på sig att prestera i linje med de övriga anställda på arbetsplatsen, vilket kan innebära att belastningen blir orimlig och allt för hög. Andra exempel handlar om att praktikanten kan få utföra uppgifter som inte främjar yrkesutbildningen, till exempel koka kaffe, springa ärenden och andra okvalificerade uppgifter. Så det enklaste är helt enkelt att vara både lyhörd och uppmärksam, men också att kontinuerligt prata med praktikanten under vägs gång.

Denna guide kommer att distribueras årligen till alla redaktioner som ingår i samarbetet med Mittuniversitetet, JMG och JMK och kan komma att uppdateras.

Avslutningsvis ber vi att få tacka för uppmärksamheten och hoppas denna guide kan komma till konkret nytta för er. Om det är något som saknas eller något du vill diskutera är du alltid välkommen att kontakta oss.

Peter Jonriksson, Mittuniversitetet, peter.jonriksson@miun.se
Maria Jervelycke Belfrage, JMG, maria.jervelycke@jmg.gu.se

Litteraturförteckning

Elmgren, Maja & Henriksson, Ann-Sofie (2012) *Universitetspedagogik*, Studentlitteratur.

Dewey, John (1933) How we think, i *The later works*, vol. 8: Carbondale, IL: Southern Illinois Press, 2008), s. 102-352.

Hite, Robert & Joseph Bellizi (1986) Student expectations regarding collegiate internship programs in marketing. *Journal of marketing education*, Volume: 8 issue: 3, page(s): 41-49

Jervelycke Belfrage, Maria (2021) Bortglömda utbildare? Självständigt arbete, PIL 103, ht 21, Göteborgs universitet.

Knowles, Malcolm S., Holton III, Elwood F. Swanson, Richard A. (2014). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development*. Routledge.

Sosland, Jeffrey K. & Diane J. Lowenthal (2017) The Forgotten Educator: Experiential Learning's Internship Supervisor, *Journal of Political Science Education*, 13:1, p. 1-14

Övriga källor

Examinerade praktikrapporter vid Mittuniversitetet och Göteborgs universitet
Kollektivavtal för dagspress, Svenska journalistförbundet, 2020-2023

JMG

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY